

криміналістичними та психологічними знаннями подальша оптимізація процесів вирішення тактичних та стратегічних задач слідчого не перспективна.

Синтез здобутків криміналістики і психології в умовах дії нового КПК України, на наш погляд, необхідний для розробки, зазначеної проблеми, в наступних цілях: проектування діяльності слідчого; дослідження процесів тактичного та стратегічного вибору, як найважливіших типів рішень слідчого; визначення місця та ролі тактичних, стратегічних та процесуальних рішень в ієрархії психологічних механізмів регулювання діяльності слідчого; встановлення психологічних основ вирішення тактичних та стратегічних задач в спільній діяльності в складі слідчо-оперативних груп; розробки психологічних аспектів вирішення тактичних та стратегічних задач слідчим в умовах протидії розслідуванню; виявлення психологічних основ дії слідчого в умовах тактичного та стратегічного ризику; розробки психологічної теорії діяльності слідчого; раціоналізації психологічного забезпечення та підтримки професійної діяльності слідчого; подальшого розвитку теорії і практики професійної підготовки слідчих; ефективної організації системи професійного відбору – в аспекті визначення схильності, здібності до вирішення тактичних та стратегічних задач досудового розслідування; формування нових процесуальних, криміналістичних та психологічних для слідчого професійних якостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

В. А. Журавель,

професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ

Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 року торкнулися й проблем провадження окремих слідчих (розшукових) дій. Зокрема, вітчизняним законодавцем запроваджено словосполучення слідчі (розшукові) дії та здійснено поділ цих дій на гласні і негласні. Зазначений підхід підкреслює, що результати провадження як слідчих, так і розшукових дій мають однакову доказову силу, за умов дотримання вимог чинного процесуального законодавства до їх проведення. Разом з тим, аналіз положень чинного КПК

України і насамперед тих, які регламентують порядок провадження слідчих (розшукових) дій, надає підстави звернути увагу на окремі дискусійні положення.

По-перше, викликає певних сумнівів доцільність і обґрунтованість застосування словосполучення слідчі (розшукові) дії, оскільки слідчі дії та розшукові заходи за своїм змістом, характером, метою і завданнями є різними процесуальними засобами, а тому ототожнювати їх, ставити між ними знак рівності некоректно, навіть якщо й вони отримали однакове значення у формуванні доказової бази під час кримінального провадження.

По-друге, редакцією норм чинного КПК України по суті знівельовано поняття «слідча дія», оскільки їх провадження перестає бути виключною компетенцією (прерагатовою) слідчого. Так, п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України надає право прокурору особисто проводити слідчі (розшукові) дії, у ч. 2 ст. 41 КПК України зазначено, що під час виконання доручень з проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого, ч. 2 ст. 243 КПК дозволяє стороні захисту самостійно залучати експерта на договірних умовах для проведення експертизи і, нарешті, ч. 1 ст. 275 КПК передбачає можливість використання конфіденційного співробітника для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. За таких обставин, говорячи про засоби доказування, доцільніше вживати терміни «процесуальні дії на досудовому розслідуванні» та «процесуальні дії на судовому провадженні».

По-третє, законодавець у нормах КПК не проводить чіткого розмежування за ступенем доказового значення між результатами провадження негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. Так, у главі 21 КПК України визначені підстави та процедура провадження негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, щодо прийняття рішення, отримання відповідного дозволу від слідчого судді за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, дотримання яких є обов'язковою умовою набуття отриманих результатів доказового значення. Більше того, чинним вітчизняним кримінальним процесуальним законодавством взагалі не передбачена можливість здійснення оперативно-розшукових заходів по відкритому кримінальному провадженню, тобто здійснення так званого оперативного супроводу досудового розслідування. Йдеться про те, що оперативно-розшукові дії мають проводитися за власною ініціативою співробітників оперативних підрозділів з метою викриття, попередження і присічення кримінального правопорушення, встановлення у виявлених діяннях ознак протиправності, що становлять основу для відкриття кримінального провадження і початку досудового розслідування. Іншими словами, інформація, отримана в результаті здійснення оперативно-розшукових заходів, може слугувати лише основою

(підставою) для відкриття кримінального провадження і внесення відповідних даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України), тоді як по відкритому провадженню слідчим особисто або за його дорученням співробітниками оперативних підрозділів можуть проводитися лише негласні слідчі (розшукові) дії і результати їх проведення виступають джерелами доказової інформації.

З огляду на висловлене, суперечливими виглядають положення ч. 2 ст. 99 КПК України, в якій йдеться про те, що «матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як *докази*» (курсив наш. — В. Ж.). По суті законодавець не вбачає різниці між матеріалами (документами) отриманими в режимі провадження негласних слідчих (розшукових) дій, визначеного у главі 21 КПК України, та оперативно-розшукових заходів, проведених на підставі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». З таким підходом не можна погодитися, тому що це суперечить концептуальній ідеї опроцесування розшукової діяльності. Саме різна процедура регламентації проведення — процесуальна для негласних слідчих (розшукових) дій і непроцесуальна для оперативно-розшукових заходів є їх найбільш істотною відмінною ознакою. У протилежному випадку втрачає сенс дотримання складної процедури щодо отримання дозволу у слідчого судді на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якщо можна без такого дозволу провести оперативно-розшукові заходи отримати матеріали, які у відповідності до ч. 2 ст. 99 КПК України також будуть мати доказове значення.

По-четверте, певних змін зазнала й сама система слідчих (розшукових) дій. Зокрема, з числа самостійних норм виключено статтю, що регламентувала проведення очної ставки (тепер у ч. 9 ст. 224 КПК України йдеться про одночасний допит двох і більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях). Відсутня й окрема стаття, яка б регламентувала проведення перевірки показань на місці. Як видається, обмеження лише слідчим експериментом себе не виправдало, оскільки, редакція ст. 240 КПК України не дає чіткої відповіді щодо можливості проведення в її межах перевірки показань на місці (якщо в взагалі коректно говорити про можливість проведення однієї слідчої дії в межах іншої), що не сприяє її реалізації, оскільки з цього питання і науковцями і практиками висловлені різні погляди. Спірним виглядає перенесення вимоги із розряду слідчих дій до забезпечувальних заходів, які отримали назву «тимчасовий доступ до речей і документів».

По-четверте, проглядаються певні неточності у визначенні сутності окремих слідчих (розшукових) дій і відсутності чітко сформульованого механізму їх

реалізації суб'єктами кримінального провадження. Зокрема, абстрактною виглядає вказівка стосовно того, що метою огляду є виявлення і фіксація відомостей щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення (ст. 237 КПК України). На нашу думку, більш усталеною слід вважати позицію, за якою огляд розглядається як безпосереднє сприйняття слідчим, іншими учасниками обстановки місця події, з метою виявлення, попереднього дослідження, фіксації та вилучення слідів і речових доказів.

Ускладнює процедуру реалізації пред'явлення для впізнання речей (ч. 1 ст. 229 КПК України) й розширення кола учасників цієї слідчої (розшукової) дії, де до слідчого та прокурора додається ще й захисник, якому дано право на проведення попереднього опитування впізнаючої особи і навіть складання якогось протоколу за результатами цього опитування. З цього приводу виникає запитання, як захисник може скласти протокол за результатами опитування із дотриманням вимог статей 104, 231 КПК, якщо цими статтями йому такого права взагалі не надано?

По-п'яте, не сприяє оперативності проведення досудового розслідування та економії процесуальних засобів складна процедура набуття об'єктами, вилученими з місця огляду, статусу речових доказів. Мається на увазі те, що ці об'єкти спочатку визнаються як тимчасово вилучені (ст. 237 КПК України), далі слідчий на протязі 24 годин має звернутися з клопотанням до слідчого судді про накладання арешту на ці тимчасово вилучені об'єкти (ст. 167 КПК України) і лише після прийняття відповідної ухвали слідчим суддею набуття ними статусу речових доказів (у відповідності до положень КПК 1960 року такого роду об'єкти набували статусу речових доказів відразу ж після їх належного оформлення у протоколі слідчого огляду та вилучення). Щодо майна, яке вилучається з місця огляду і необхідності накладання на нього арешту, то тут особливих заперечень не виникає. А ось щодо обґрунтованості та доцільності накладання арешту на такі об'єкти як одяг з трупа, упаковальний матеріал, в якому знаходилися частини розчленованого трупа або тіло новонародженої дитини, ніж зі слідами крові або вогнепальна зброя, виявлені на місці події, тощо, то це викликає серйозних заперечень. Як видається, наведене процесуальне оформлення зазначених об'єктів як речових доказів не відповідає сутності такого запобіжного заходу як арешт майна (ст. 170-175 КПК України) і є невиправданим. Більш правильним було б здійснення оформлення речових доказів постановою слідчого, прокурора (ст. 110 КПК України), що суттєво спростило б цю процедуру, звільнило б слідчого від витрачання зайвого часу на ходіння по кабінетам і зосередженням на діяльності з розслідування.

Ці та інші положення чинного КПК України потребують свого уточнення задля забезпечення більш ефективного їх застосування.